

De Grote Gele Kwikstaart in de Kempen: incidentele toename of nieuwe ontwikkeling ?

Robert Kastelijn

Beschrijving van de status van de Grote Gele Kwikstaart in de Kempen in 2005.

INLEIDING

De Grote Gele Kwikstaart is pas sinds 2000 een regelmatige broedvogel in de Kempen. Vanaf dat jaar zijn weliswaar elk jaar 1 of enkele broedgevallen vastgesteld maar in 2005 was sprake van een spectaculaire toename. Een en ander kan natuurlijk een positieve ontwikkeling zijn, maar evengoed kan dit een incidenteel goed jaar zijn geweest. Dat zullen we pas te weten komen als we de komende jaren alert blijven monitoren.

Grote Gele Kwikstaart, juveniel
Eindhoven, 11-5-2003

©R.J.Kastelijn

De Grote Gele Kwikstaart is een soort die zich niet altijd eenvoudig laat ontdekken maar wel regelmatig gemeld wordt. Aan de hand van de waarnemingen die, vanaf begin 2005 binnenkwamen op de website Vogels in de Kempen, is mooi te volgen hoe 2005 zich ontwikkelde tot een opvallend jaar voor deze soort. Het leek me zinvol om dit te beschrijven en zo de opmars van deze soort te documenteren.

STATUS

Het voorkomen van de Grote Gele Kwikstaart in de Kempen kan volgens de Avifauna Online (Website Vogels in de Kempen, T. Heijnen) als volgt worden weergegeven:

1. doortrekker in vrij klein aantal
2. wintergast in klein aantal
3. uiterst schaarse broedvogel

Het jaarpatroon van de Grote Gele Kwikstaart vertoont een zwakke piek in maart en april, wanneer de broedplaatsen bezet raken en er wat doortrek plaatsvindt.

Een grotere piek wordt echter waargenomen tijdens de najaarstrek in september en oktober. De hoeveelheid wintergasten heeft een direct verband met hoe streng de winter verloopt. Strengere winters zorgen voor lagere aantallen omdat de overwinteraars omkomen of wegtrekken.

Op broedvogels moeten we alert zijn vanaf eind maart tot eind juni. Hoewel aan de kust de doortrek nog tot in mei door kan gaan, is het merendeel van de vogels in het binnenland dan al volop aan het broeden of zelfs al met een tweede legsel bezig.

BIOTOOP

Hoewel de Grote Gele Kwikstaart van oudsher in het middelgebergte van Midden-Europa en Groot Brittannië broedde, is de soort vanaf de 2e helft van de 19e eeuw ook de laaglandbeken in andere delen van Europa gaan koloniseren. In de loop van de 20e eeuw is de soort in Scandinavië sterk toegenomen hetgeen de toename van doortrekkers en overwinteraars verklaart. Langs de laaglandbeken in Limburg en de Achterhoek worden in Nederland van oudsher de grootste dichtheden van deze kwikstaart vastgesteld.

De laatste jaren duikt de soort echter ook regelmatig op bij laaglandbeken in andere regio's (waaronder de Kempen). Wel heeft snelstromend water in ieder geval de voorkeur, dus vaak worden broedmogelijkheden in de omgeving van watermolens, sluisjes, stuwtjes en vistrappen gezocht.

Daarbij zou de nestgelegenheid, die op dat soort locaties in grotere mate aanwezig is, wel eens van cruciaal belang kunnen zijn (dit mede gezien de nestkastresultaten elders in Nederland en België).

Nestgelegenheid wordt vaak gezocht in de vorm van een nis in of onder een bruggetje, een oneffenheid in een ruige oever of een nestkastje. Verder moeten foeragemogelijkheden aanwezig zijn. Bij voorkeur in de vorm van slik- of kiezelstrandjes.

Buiten de broedtijd, op doortrek en in de winter, is de soort minder kieskeurig. De snelstromende locaties bij rivieren/beken hebben natuurlijk nog steeds de voorkeur, maar ook op (zand)strandjes langs meren en vennen, langs kleine slootjes, plassen water op akkers en zelfs op platte daken met waterplassen in steden en dorpen laten de kwikstaarten zich dan zien.

**Grote Gele Kwikstaart, man
Volmolen, april 2005**

Buiten het broedseizoen en op trek wordt de Grote Gele Kwikstaart meestal solitair of in paren waargenomen. In het winterhalfjaar echter slapen de vogels graag bij elkaar in groepen tot wel 50 exemplaren. Meestal wordt begroeiing laag boven het water opgezocht. Recente voorbeelden in De Kempen zijn slaappleatsen in Eindhoven met 10 à 15exx en waterzuivering Hapert met 10exx.

INTERPRETATIE VAN TERRITORIUM-OF NESTINDICEREND GEDRAG

Om vast te stellen of het een territorium of een mogelijk broedgeval van de Grote Gele Kwikstaart betreft zijn drie typen waarnemingen van belang. In volgorde van belangrijkheid:

1. oudervogel sleept binnen datumgrenzen en in geschikte biotoop met voedsel (wijst bijna altijd op broedgeval).
2. een koppel binnen de datumgrenzen in geschikt biotoop (territorium-indicerend).
3. zingend mannetje in geschikte biotoop (minimaal territoriumindicerend).

Als er twee zulke waarnemingen zijn gedaan met minimaal 10 dagen tussenruimte dan mag dat als potentieel territorium/broedgeval beschouwd worden. Van die twee waarnemingen moet er minimaal één tussen 20 april en 20 juni zijn gedaan. Nestvondsten en nestindicerende waarnemingen wijzen uiteraard altijd op een broedgeval.

WAARNEMINGEN IN 2005

(TOT JULI)

We hebben de waarnemingen van Grote Gele Kwikstaarten, zoals die van januari tot medio juni 2005 op de website Vogels in de Kempen zijn binnengekomen, onderverdeeld in twee categorieën:

1. wintergast/doortrekker (januari t/m maart).
2. (mogelijk) territorium (medio april t/m juni).

In de bijlage zijn vanaf april t/m juni 2005 alle ingezonden waarnemingen vermeld. Daaruit volgen onderstaande locaties met een indicatie van territoria/broedgevallen.

Indicatie territoria/broedlocaties (zie ook bijlage):

- Collse Watermolen
- Opwettense Watermolen
- Hooijdonkse Watermolen
- Dommelse Watermolen

- Watermolen Volmolen/Waalre
- De Run/Veldhoven (Heers)
- Kasteel Heeze
- Het Schut/Bergeijk *
- Waterzuivering Hapert *
- Geldrop Centrum
- Soeterbeek Eindhoven/Nuenen *
- De Run/Steensel

Van de met * aangegeven locaties zijn geen territoriumindicerende waarnemingen gemeld.

Adult voert jong
Eindhoven , 11-5-2003

©R.J.Kastelijn

CONCLUSIE

Er zijn dus twaalf locaties met waarnemingen van Grote Gele Kwikstaarten binnen de datumgrenzen, waarvan er zeker negen ook nog eens nestindicerend of zekere broedgevallen zijn. De conclusie is dan ook dat er een positieve ontwikkeling gaande lijkt te zijn van het aantal Grote Gele Kwikstaartterritoria in De Kempen. In ieder geval is de soort er de status van uiterst schaarse broedvogel ontstegen.

OPROEP

Er zijn diverse locaties die in 2005 geen territorium opleverden of waar niet geteld is, maar die wel het potentieel hebben om dit in de nabije toekomst te kunnen doen.

Om er maar eens enkele te noemen:

- Keersopper Molen/Valkenswaard
- diverse plaatsen langs de Beekloop en Keersop ten zuiden van Westerhoven
- diverse plaatsen langs de Reusel, Grote Beerze
- diverse plaatsen langs de Tongelreep en Sterkselse Aa

Om de status van de Grote Gele Kwikstaart als broedvogel in de Kempen de komende jaren goed te kunnen volgen, zijn alle waarnemingen van de soort vanaf begin april van belang. Daarbij dienen potentiële broedlocaties te worden afgezocht. Bij deze dan ook de vraag om vanaf begin april liefst alle, maar in ieder geval die waarnemingen die voldoen aan de drie criteria voor territorium of nestindicerend gedrag, door te geven aan:

waarnemingen@vogelsindekempen.nl

LITERATUUR

T. Heijnen: Avifauna On-Line

SOVON 1987: *Atlas van de Nederlandse Vogels*

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002: *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000*

A. Harris, L.Tucker & K.Vinicombe:

Vogeldeterminatie - handboek voor het identificeren van vogels

P. Alström and K. Mild:

Pipits & Wagtails of Europe, Asia and North America .Broedvogelinventarisatie

Van Dijk, A.J. & Hustings, F. (1996, 2004): Broedvogelinventarisatie kolonievogels en zeldzame soorten (handleiding landelijk soortonderzoek broedvogels), Sovon, Beek-Ubbergen.

Met extra dank aan Frank Neijts die een eerdere versie van dit artikel van waardevolle op- en aanmerkingen voorzag.●

BIJLAGE WAARNEMINGEN GROTE GELE KWIKSTAART VAN APRIL T/M JUNI 2005

April

- Volmolen/Waalre (1pr 2-4).
  - De Run/Veldhoven (1pr 2-4) .
  - Dommel bij Soeterbeek/Nuene (1vr 3-4).
  - Het Schut/Bergeijk op (1ex 17-4).
-
- Volmolen te Waalre (1ex 20-4).
  - Collse Watermolen op (1ex 22-4).
  - Collse watermolen (1pr op 27-4).
  - Opwettense watermolen (1vr op 27-4).
  - Hooijdonkse Molen (1vr op 28-4).
  - Het Schut/Beekloop te Bergeijk (1ex op 28-4).
  - Waterzuivering Hapert (1ex op 28-4).
  - De Run/Veldhoven (1pr op 29-4).
  - omgeving Run/Steensel (6exx; mogelijk vroeg uitgevlogen nest? 28-4).

Mei

- Hooijdonkse Molen (1pr 2-5).
- Bruggetje bij Heers(de Run) (1vr met voedsel 3-5).
- Kasteel Heeze (broedgeval 3-5).
- Soeterbeek/Eindhoven (1ex 4-5).
- Collse Zegge (1ex 5-5) en Kasteel Heeze (1ex 5-5).
- Geldrop Centrum (zingend mannetje 8-5).
- Dommelse Molen (zingend mannetje 8-5).
- Collse Watermolen (1pr 12-5).
- Volmolen Waalre (2e broedsel 12-5).
- De Run/Veldhoven (man + juv. 12-5).
- De Run/Veldhoven (1ex 16-5).
- De Gender/ dorpsstraat Veldhoven (1ex zingend 18-5).
- Het Schut/Bergeijk (1ex 21-5).
- Volmolen Waalre (1ex 21-5).

Juni

- Dommel/Eckartsbos (3juv. 11-6)

Opmerking:

Vanaf 20 april (onder de streep) gaan de datumgrenzen m.b.t. inventarisatie gelden. Alle waarnemingen vanaf 11-6-2005 duiden niet op territoria en kunnen al eerste tekenen van zwervende exemplaren of trekkers zijn.

